

УДК 349.2

К.Ю. МЕЛЬНИК, докт. юрид. наук, ст. наук. співр., Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ТРУДОВА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ

Ключові слова: трудова правосуб'єктність, трудова дієздатність, трудова правоздатність, трудові правовідносини

Правосуб'єктність як загальнотеоретична категорія неодноразово була предметом дослідження фахівців з теорії права. До її дослідження доклали зусиль такі відомі теоретики права, як: С.С. Алексєєв, М.В. Вітрук, В.В. Копейчиков, В.М. Корельський, В.В. Лазарев, О.В. Малько, М.І. Матузов, В.Д. Перевалов, О.Ф. Скакун, Ю.К. Толстой, Р.О. Халфіна, В.М. Хропанюк, Л.С. Явич тощо. Однак донині серед вчених немає однаковості стосовно кількості елементів, з яких складається правосуб'єктність фізичної особи. Одна група вчених виділяє два елементи – правоздатність та дієздатність [1, с.356; 2, с.192; 3, с.309], інша – три – правоздатність, дієздатність та деліктоздатність [4, с.292; 5, с.127; 6, с.356].

Визначаючи власну позицію з цього питання, не можна обійти увагою національне законодавство. Так, відповідно до ст.30 Цивільного кодексу України, цивільною дієздатністю фізичної особи є її здатність своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. З огляду на зазначене сьогодні доцільно вести мову про два елементи правосуб'єктності – правоздатність та дієздатність. Деліктоздатність слід вважати складовим елементом дієздатності.

У юридичній літературі була висловлена точка зору щодо недоцільності розмежування правоздатності та дієздатності. Як зазначає

М.І. Матузов, правосуб'єктність, тобто праводієздатність, є об'єднуючим поняттям, яке відображає ті ситуації, коли правоздатність і дієздатність нероздільні у часі, органічно зливаються воедино, наприклад у організації або дорослих осіб, коли вони одночасно і правоздатні, і дієздатні. Не існує правоздатних, але недієздатних колективних суб'єктів. На них розмежування зазначених властивостей не поширюється [7, с.289]. А.В. Венедиктов указував на те, що розмежування правоздатності і дієздатності має величезне значення для цивільного права і позбавлено практичного і теоретичного значення для тих галузей права, у яких дієздатність громадянина виникає одночасно і за наявності однакових умов із правоздатністю, як це має місце в трудовому праві, а також в ряді інших галузей права [8, с.18–19].

У теорії трудового права практично загальноновизнаною є концепція нероздільності трудової правоздатності і трудової дієздатності. Так, ще М.Г. Александров говорив про трудову право-дієздатність як єдину властивість, що надається трудовим правом фізичній особі, на відміну від цивільного права, де, як відомо, правоздатність і дієздатність являють собою різні правові властивості суб'єкта і правоздатністю можуть володіти недієздатні суб'єкти [9, с.172–173].

Взагалі ж проблему трудової правосуб'єктності працівника розробляла велика кількість вчених-трудоваків, серед яких М.Г. Александров, Б.К. Бегічев, Л.Я. Гінцбург, В.М. Догадов, М.П. Карпушин, А.М. Лушніков, Ю.П. Орловський, П.Д. Пилипенко, О.І. Процевський, О.В. Смирнов, Є.Б. Хохлов, І.М. Якушев та О.М. Ярошенко. Разом з тим і сьогодні залишаються окремі дискусійні моменти щодо кількості критеріїв загальної трудової правосуб'єктності працівників, а також змісту спеціальної трудової правосуб'єктності окремих працюючих. Метою статті є визначення власної позиції з вищевказаних проблем.

Одразу відзначу, що здатність до праці є однією з властивостей фізичної особи. Зрозуміло, що реалізувати, виразити зовні будь-яку свою властивість, у тому числі і здатність до

праці, людина може тільки особисто. Відомо, що фактична здатність до праці виникає у людини в доволі ранньому віці у вигляді елементарних трудових навичок. Разом з тим національне трудове законодавство визнає за фізичними особами здатність бути суб'єктами трудових правовідносин не з моменту виникнення фактичної здатності до праці, а дещо пізніше. Це передусім пов'язано з необхідністю досягнення певного фізичного та розумового стану особи, появи здатності до цілеспрямованої систематичної трудової діяльності та обумовлено вимогами охорони здоров'я.

Відповідно до ч.1 ст.188 КЗпП України не допускається прийняття на роботу осіб молодше шістнадцяти років. Разом з тим, згідно з ч.2 та ч.3 ст.188 КЗпП України, можуть прийматись на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років за згодою одного із батьків або особи, що його замінює, а також учні загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів по досягненні ними чотирнадцятирічного віку для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час за згодою одного з батьків або особи, що його замінює.

Зазначені в ст.188 КЗпП України норми закріплюють віковий критерій настання трудової правосуб'єктності, що впливає з норми ст.187 КЗпП України, яка встановлює, що неповнолітні, тобто особи, які не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх.

Підкреслю, що в теорії трудового права існують різні підходи до визначення віку, з якого настає трудова правосуб'єктність. Одні вчені вважають, що трудова правосуб'єктність виникає у шістнадцять років [10, с.38; 11, с.454], інші – у п'ятнадцять років [12, с.211; 13, с.256], треті – у вісімнадцять років [14, с.148–149]. Так, І.М. Якушев, обґрунтовуючи виникнення трудової дієздатності з шістнадцяти років, вказує, що, по-перше, це прямо закріплено у ст.188 КЗпП, де в імперативній формі вказана заборона приймати на роботу осіб молодше шістнадцяти років; по-друге, після досягнення цього віку громадя-

нин самостійно, без згоди одного з батьків або особи, що його замінює, реалізує свою здатність до праці; по-третє, при відсутності згоди одного з батьків або особи, що його замінює, неповнолітній до шістнадцяти років самостійно не зможе вступити у трудові правовідносини саме тому, що в нього відсутня у повному об'ємі трудова дієздатність [10, с.38].

Така заборона дійсно існує, однак водночас законодавець дозволяє вступати в трудові правовідносини і особам молодше шістнадцятирічного віку. Вважаю, що згода одного із батьків або особи, що його замінює, при прийнятті на роботу особи, яка досягла чотирнадцяти або п'ятнадцяти років, є елементом складу юридичних фактів, який необхідний для виникнення даного правовідношення, а не обставиною, що встановлює наявність правосуб'єктності. Стаття 187 КЗпП передбачає рівність прав у трудових правовідносинах усіх неповнолітніх, незалежно від нижньої межі віку. Про рівність повноти правосуб'єктності неповнолітніх свідчать також і інші норми КЗпП.

Не можна повністю погодитися з П.Д. Пилипенком, який, ототожнюючи трудову правосуб'єктність з трудовою дієздатністю, пише: «трудова дієздатність виникає у повному обсязі з настанням повноліття, тобто після досягнення вісімнадцятирічного віку» [14, с.148–149]. Дану точку зору вчений обґрунтовує тим, що законодавець передбачає деякі обмеження трудових прав неповнолітніх (їм заборонено працювати у нічний час, у вихідні дні, їх не можна залучати до надурочних робіт, не дозволено працювати за сумісництвом, а також на роботах зі шкідливими і небезпечними умовами праці). Уявляється, що вищезазначене не може свідчити про неповноту трудової дієздатності неповнолітніх, оскільки тоді можна говорити, що і жінки володіють неповною трудовою дієздатністю. Так, відповідно до ст.174 КЗпП, забороняється застосування праці жінок на важких роботах, на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт по санітарному та побутовому обслуго-

вуванню), а також залучення жінок до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми.

Виходячи з поданого вище сьогодні віком, з якого настає трудова правосуб'єктність працівника, слід вважати чотирнадцять років.

Деякі автори поряд з віковим критерієм трудової правосуб'єктності виділяють вольовий критерій, який пов'язують з психічним станом особи. Так, О.В. Смирнов категорично заперечує можливість бути суб'єктами трудового права громадян, визнаних судом недієздатними внаслідок душевного захворювання та слабоумства і які перебувають у зв'язку з цим під опікою. Вчений наголошує, що «внаслідок сильного розладу розумової здатності вони не можуть належною мірою контролювати свою трудову діяльність, осмислено виконувати покладені на них трудові обов'язки» [15, с.113].

Іншу точку зору обстоював М.Г. Александров, на переконання якого визнання за недієздатною за цивільним правом особою трудової дієздатності не є парадоксом. Прийняття душевнохворим або слабоумним на себе обов'язку виконувати яку-небудь нескладну роботу і буде угодою, спрямованою на підтримку власного існування і задоволення нормальних життєвих потреб [9, с.186–187].

На думку Б.К. Бегічева, працездатність припускає психічну і фізичну (соматичну) здатність до праці, тому правосуб'єктними визнаються також і душевнохворі або слабоумні, що зберігають деяку працездатність [16, с.112].

Якщо звернутися до історії національного трудового законодавства, то можна переконатися, що відповідно до Кодексу законів про працю 1918 р. право на застосування праці надавалося працездатним громадянам (ст.10). Зазначений документ встановлював безумовне позбавлення права на працю осіб, що не досягли 16 років, і осіб, що назавжди втратили працездатність внаслідок каліцтва або хвороби (ст.13). Тимчасово позбавлялися права на застосування своєї праці особи, які внаслідок хвороби або каліцтва тимчасово втратили працездатність, на строк, необхідний для її відновлення, а також вагітні жінки на період

часу за 8 тижнів до і 8 тижнів після пологів (ст.13). Таким чином, КЗпП 1918 р. встановлював залежність трудової правосуб'єктності від психофізичної здатності до праці. Однак у подальшому жоден із кодифікованих трудових законів не вводив вольовий критерій як умову трудової правосуб'єктності.

Діючий сьогодні Кодекс законів про працю України не містить вимог до психічного стану фізичної особи, яка наймається на роботу. Більше того, відповідно до ст.5 Закону України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 р. держава гарантує встановлення обов'язкових квот робочих місць на підприємствах, в установах та організаціях для працевлаштування інвалідів внаслідок психічного розладу в установленому законом порядку.

Таким чином, сьогодні можна говорити лише про наявність одного критерію загальної трудової правосуб'єктності працівника – вікового.

Слід відзначити, що для кандидатів на зайняття певних посад національне законодавство встановлює додаткові вимоги. Відповідні вимоги обумовлені особливістю видів трудової діяльності. Це можуть бути вимоги щодо віку, освіти, стану здоров'я, стажу роботи, ділових та моральних якостей, фізичної та психологічної підготовки тощо. Зазначене у юридичній літературі отримало назву «спеціальна трудова правосуб'єктність».

Звернемо увагу на те, що цілий ряд вимог встановлюється для кандидатів на службу до правоохоронних органів. Насамперед це вимога щодо наявності у кандидата на службу громадянства України (ст.51 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI, ст.46 Закону України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 р. № 1789-XII, ст.17 Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 р. № 565-XII, ст.19 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. № 2229-XII, ст.16 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР, п.3 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29.07.1991 р. № 114).

Національне законодавство до кандидатів на посади службовців правоохоронних органів ставить ще і підвищені вікові вимоги. Так, за загальним правилом, що міститься у ст.64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», на посаду судді може бути рекомендований громадянин України не молодший двадцяти п'яти років. Закон України «Про прокуратуру» (ст.46) також прямо встановлює вікові критерії прийняття на певні посади (на посади прокурорів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та прирівняних до них прокурорів призначаються особи віком не молодше 30 років, на посади районних і міських прокурорів – віком не молодше 25 років). У той же час з огляду на загальну вимогу цієї статті: «прокурорами і слідчими можуть призначатися громадяни України, які мають вищу юридичну освіту» можна говорити про непрямий віковий критерій, а саме 21–23 роки. Відповідно до п.3 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, на службу в органи внутрішніх справ приймаються особи, які досягли 18-річного віку.

Слід зазначити, що, встановлюючи нижню вікову межу прийняття на посади суддів, прокурорсько-слідчих працівників, рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ, національний законодавець не встановив її верхньої межі. Разом з тим Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (ст.102) встановлено граничний вік перебування на посаді судді – 65 років. Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (п.7) встановлює такі вимоги до граничного віку перебування на службі: особи рядового і молодшого начальницького складу (чоловіки – 45 років, жінки – 40 років). Особи середнього і старшого начальницького складу – 45 років, полковники міліції та полковники внутрішньої служби – 50 років, генерал-майори міліції, генерал-майори внутрішньої служби, генерал-лейтенанти міліції та генерал-лейте-

нанти внутрішньої служби – 55 років, генерал-полковники внутрішньої служби – 60 років.

Вважаючи цілком обґрунтованим запровадження додаткових вікових вимог до кандидатів на посади службовців правоохоронних органів, у той же час уявляється, що для окремих посад віковий критерій дещо занижений. Так, на переконання автора, особа у 25 років, яка нещодавно отримала вищу освіту і ще не має достатнього досвіду роботи на «юридичній стезі», не може належним чином виконувати завдання та функції судді. Крім цього, особа в такому молодому віці не володіє достатнім життєвим досвідом та не сприймається більшістю громадян як незалежний арбітр та захисник їхніх прав і свобод. З огляду на це і враховуючи згубні наслідки судових помилок для людини і держави, вважаю за необхідне встановити загальну вікову вимогу щодо прийняття на посаду судді – 30 років.

Вищезазначене стосується також і вікових вимог до зайняття посад прокурорів. Так, існує доцільність у підвищенні вікового цензу для зайняття посад прокурорів, що передбачено ч.3 ст.46 Закону України «Про прокуратуру», на п'ять років.

Для кандидатів на службу в правоохоронних органах встановлюються вимоги до стану здоров'я. Так, відповідно до ст.19 Закону України «Про Службу безпеки України», до органів Служби безпеки України приймаються громадяни України, здатні за станом здоров'я ефективно виконувати службові обов'язки. Аналогічну норму закріплює ст.17 Закону України «Про міліцію» та ст.16 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб». Стаття 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплює, що не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни, які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді.

Більш чіткі вимоги до стану здоров'я кандидатів на службу в правоохоронних органах містяться у спеціальних відомчих нормативних актах. Наприклад, відповідно до п.п.2.1.1 Інструкції про порядок організації та прове-

дення роботи з добору та вивчення кандидатів для проходження військової служби за контрактом особами рядового, сержантського і старшинського складу в Державній прикордонній службі України, затвердженій наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 18.05.2006 р. № 360, кандидати, які добираються для проходження військової служби за контрактом у Державній прикордонній службі, повинні мати зріст не нижче 155 см, зір не менше 0,6 на кожне око без корекції при нормальному кольоровідчутті, слух на шепіт не менше як 6 м на кожне вухо, бути придатними за станом здоров'я до військової служби в Державній прикордонній службі України. Вимоги до стану здоров'я кандидатів на службу в Державній прикордонній службі України містяться в Положенні про проходження медичного огляду у Державній прикордонній службі України, затвердженому наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 06.05.2009 р. № 333.

Ще однією вимогою до кандидатів на службу в правоохоронних органах є рівень освіти. Так, загальною вимогою до осіб, що претендують на зайняття посади судді, є наявність вищої юридичної освіти (ст.64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Зайняття посади прокурора або слідчого прокуратури також неможливе без наявності у особи вищої юридичної освіти (ст.46 Закону України «Про прокуратуру»). Відповідно до п.6 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ посади середнього, старшого і вищого начальницького складу органів внутрішніх справ комплектуються особами, які мають вищу або спеціальну середню освіту. Відповідно до п.10 Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України мінімальним рівнем освіти для зайняття посад рядового, сержантського і старшинського складу Служби безпеки України є повна загальна середня освіта, але в окремих випадках встановлюється необхідність наявності вищої або професійно-технічної освіти.

Для зайняття посад офіцерського складу Служби безпеки України, як правило, встановлюється необхідність наявності вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем підготовки не нижче бакалавра, що відповідає профілю службової діяльності.

Спеціальне законодавство пред'являє вимоги і до певних якостей кандидатів на службу. Так, ст.19 Закону України «Про Службу безпеки України» закріплює, що особи, які претендують зайняти посади в Службі безпеки України, повинні бути здатними за діловими та моральними якостями ефективно виконувати службові обов'язки. Подібну норму містить ст.46 Закону України «Про прокуратуру» і ст.16 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб». Пункт 3 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ містить вимогу щодо особистих якостей кандидата на службу в органи внутрішніх справ, а ст.17 Закону України «Про міліцію» – щодо особистих, ділових і моральних якостей. Відповідно до п.п.1.3 Інструкції про порядок організації та проведення роботи з добору та вивчення кандидатів для проходження військової служби за контрактом особами рядового, сержантського і старшинського складу в Державній прикордонній службі України метою проведення заходів з добору кандидатів на військову службу за контрактом є всебічне вивчення моральних, ділових, фізичних, розумових, професійних та інших особистих якостей, соціальної поведінки та мотивації кандидатів для визначення їх придатності до проходження військової служби за контрактом у Державній прикордонній службі України.

Важливою вимогою до трудової правосуб'єктності службовців правоохоронних органів є відсутність судимості. Так, відповідно до ст.64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни, які мають не зняту чи не погашену судимість. Стаття 46 Закону України «Про прокуратуру» встановлює, що не можуть бути прийняті на посаду прокурора або слідчого прокуратури особи,

які були засуджені за вчинення злочину, за винятком реабілітованих. Згідно зі ст.17 Закону України «Про міліцію» не можуть бути прийняті на службу до міліції особи, які раніше засуджувались за вчинення злочину. Стаття 16 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» встановлює, що не може бути прийнятий на службу (роботу) в Управління державної охорони України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо цю судимість не погашено і не знято у встановленому законом порядку.

Кандидати на службу в правоохоронних органах повинні мати бездоганне минуле, добру репутацію, добропорядне, лояльне в правовому та моральному відношенні оточення (родичів, близьких та знайомих). Так, необхідність підвищених вимог до способу життя (у тому числі і в минулому), поведінки службовця у позаробочий час пояснюється, передусім, тим, що службовці правоохоронних органів, оцінюючи вчинки інших людей на предмет відповідності їх нормам права і моралі, самі повинні бути зразком дотримання цих норм як на робочому місці, так і в позаробочий час. Доцільність існування обмежень, які пов'язані з наявністю судимості у близьких родичів та асоціальних міжособистісних зв'язків у кандидата, обумовлюється неминучістю, за наявності деяких умов (наприклад, спільного мешкання), негативного впливу цих факторів на особистість та поведінку кандидата. Разом з цим існує необхідність у застосуванні індивідуального підходу до кожного конкретного випадку. Наприклад, наявність судимості у близького родича за скоєння певної дорожньо-транспортної пригоди уявляється такою, що не може заважати прийняттю на службу до правоохоронних органів.

Перевірка відповідності кандидата вимогам, які ставляться до його способу життя та оточення, здійснюється з використанням таких методів оперативно-розшукової діяльності, як перевірка за оперативними обліками органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, податкової міліції, оперативна установка за місцем проживання тощо.

Вважаю за доцільне використати позитивний досвід зарубіжних країн із застосування поліграфа для перевірки правдивості наданої кандидатом на службу інформації.

Національне законодавство встановлює вимоги до рівня фізичної підготовки кандидатів на службу до певних правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ, Служби безпеки України. Це, передусім, пов'язано з тим, що завдання, які виконують службовці правоохоронних органів, нерідко супроводжуються силовим протидіямом з правопорушниками або погонею за ними. Відомі факти, коли погана фізична форма була однією з причин поранення службовців правоохоронних органів та навіть їх загибелі під час виконання посадових обов'язків.

Для кандидатів на службу до деяких правоохоронних органів встановлюються вимоги щодо стажу роботи. Так, ст.46 Закону України «Про прокуратуру» встановлює загальне правило, згідно з яким особи, які не мають досвіду практичної роботи за спеціальністю, проходять в органах прокуратури стажування строком до одного року. На посади прокурорів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та прирівняних до них прокурорів призначаються особи, які мають стаж роботи в органах прокуратури або на судових посадах не менше семи років; на посади районних і міських прокурорів – стаж роботи в органах прокуратури або на судових посадах не менше трьох років. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» для зайняття посади судді є необхідним стаж роботи в галузі права тобто стаж роботи за спеціальністю після здобуття особою вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста не менш як три роки (ст.64), судді апеляційного суду – стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років (ст.26), судді Верховного Суду України – стаж роботи на посаді судді не менше п'ятнадцяти років (ст.39).

Національне законодавство закріплює низку обставин, які є несумісними із заняттям посади в правоохоронних органах. По-перше, це членство в політичних партіях. Так, відпо-

відно до ст.53 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя не може належати до політичної партії, виявляти прихильність до неї, брати участь у політичних акціях та мітингах. Стаття 6 Закону України «Про прокуратуру» забороняє працівникам прокуратури належати до будь-яких політичних партій чи рухів. Відповідно до ст.18 Закону України «Про міліцію» працівники міліції не можуть бути членами політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету. Стаття 6 Закону України «Про Службу безпеки України» закріплює, що діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Службі безпеки України забороняється. На період служби членство службовців Служби безпеки України у таких об'єднаннях зупиняється. Відповідно до ст.16 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» службовці Управління державної охорони України не мають права перебувати в політичних партіях. Стаття 15 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» передбачає, що службовці Державної прикордонної служби України на період служби зупиняють членство в політичних партіях. Отже, якщо службовці правоохоронних органів не можуть бути членами політичних партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичну мету, то природно, що членство в зазначених організаціях є перепорою для зайняття посад у правоохоронних органах. По-друге, це обмеження спільної роботи близьких родичів. Так, відповідно до п.40 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, особам рядового і начальницького складу, які є між собою близькими родичами або свояками (батьки, подружжя, брати, сестри, діти, а також брати, сестри, батьки і діти подружжя), не дозволяється проходити службу в одному й тому ж органі внутрішніх справ, якщо їх служба пов'язана з безпосередньою підлеглистю або підконтрольністю одного з них іншому. Аналогічні вимоги встановлює п.43 Положення про проходження

військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України, п.34 Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України, п.42 Положення про проходження військової служби за контрактом військовослужбовцями Управління державної охорони України.

Для кандидатів на службу в деякі правоохоронні органи встановлюються й інші вимоги. Наприклад, до кандидатів на посади суддів передбачена вимога щодо проживання в Україні не менш як десять років та володіння державною мовою. Переконали, що зазначену вимогу доцільно закріпити як обов'язкову і для кандидатів на посади в інші правоохоронні органи.

Наприкінці відзначу, що всі встановлені законодавством спеціальні вимоги до кандидатів на службу в правоохоронних органах є справедливими і обумовлюються характером і умовами праці у кожному окремому правоохоронному органі. Додатковим аргументом на користь встановлення таких вимог є відповідна практика закордонних країн у цій сфері. Разом з тим вважаю, що запровадження або скасування в подальшому спеціальних вимог при прийнятті на роботу можливе лише після ретельного вивчення наслідків такого кроку, керуючись інтересами людини і держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Теория государства и права : учебник / под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : Изд-во НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М), 2002. – 616 с.
2. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін. ; за ред. В. В. Копейчикова. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
3. Хропанюк В. Н. Теория государства и права : учеб. пособие / под ред. В. Г. Стрекозова. – М. : Дабахов, Ткачев, Димов, 1995. – 384 с.
4. Черданцев А. Ф. Теория государства и права : учебник / А. Ф. Черданцев. – М. : Юрайт, 2000. – 432 с.

5. Общая теория права и государства : учебник / под ред. В. В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 2001. – 520 с.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
7. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 2001. – 776 с.
8. Венедиктов А. В. О субъектах социалистических правоотношений / А. В. Венедиктов // Советское государство и право. – 1955. – № 6. – С. 17–28.
9. Александров Н. Г. Трудовое правоотношение / Н. Г. Александров. – М. : Юрид. изд-во Министерства юстиции СССР, 1948. – 336 с.
10. Якушев І. Правосуб'єктність в теорії трудового права України / І. Якушев // Право України. – 2008. – № 3. – С. 36–40.
11. Трудовое право. Энциклопедический словарь. – М. : Изд-во «Советская энциклопедия», 1979. – 528 с.
12. Гинцбург Л. Я. Социалистическое трудовое правоотношение / Л. Я. Гинцбург. – М. : Наука, 1977. – 311 с.
13. Иванов С. А. Советское трудовое право: вопросы теории / С. А. Иванов, Р. З. Лившиц, Ю. П. Орловский. – М. : Наука, 1978. – 368 с.
14. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права : монографія / П. Д. Пилипенко. – Львів : Видавничий центр Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 1999. – 214 с.
15. Советское трудовое право : учебник / под ред. А. С. Пашкова, О. В. Смирнова. – М. : Юрид. лит., 1988. – 608 с.
16. Советское трудовое право : учебник / под ред. Б. К. Бегичева, А. Д. Зайвина. – 2-е изд. – М. : Юрид. лит., 1985. – 552 с.

Мельник К. Ю. Загальна та спеціальна трудова правосуб'єктність працівників / К. Ю. Мельник // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 617–624 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12mkjtpp.pdf>

Вивчено теоретичні підходи до розуміння змісту трудової правосуб'єктності працівників. Зазначено, що елементами трудової правосуб'єктності слід вважати трудову та трудову дієздатність. Обґрунтовано, що сьогодні можна провозддатність говорити лише про наявність одного критерію загальної трудової правосуб'єктності працівника – вікового.

Мельник К.Ю. Общая и специальная трудовая правосубъектность работников

Изучены теоретические подходы к пониманию содержания трудовой правосубъектности работников. Указано, что элементами трудовой правосубъектности следует считать трудовую правоспособность и трудовую дееспособность. Обосновано, что сегодня можно говорить лишь о наличии одного критерия общей трудовой правосубъектности работника – возрастного.

Melchik K.Ju. The Blanket and Special Labour Legal Personality of Workers

The theoretical approaches to understanding the content of labour legal personality of workers are studied. The author declares that it is necessary to consider a labour legal capacity and labour competence as the elements of labour legal personality. It is substantiated that today one can talk only about the presence of single criterion of the labour legal personality of workers – age-specific one.